

Posudek na Bakalářskou práci studentky Fakulty humanitních studií UK v Praze Aleny Drobotenko „Vybrané aspekty překladu francouzské poezie“

Vypracoval. PhDr. Radek Eichl, Ph.D., vedoucí práce

počet stran: 55 stran včetně bibliografie

Cílem bakalářské práce je pohlédnout na vybrané aspekty překladu poesie z francouzského do českého jazyka ve dvacátém a na počátku našeho století tak, aby bylo možno vytvořit jakýsi úvod do zkoumané problematiky. Tomu odpovídají metody, struktura i dílčí cíle práce. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou (empirickou) část. V části teoretické autorka zmapovala vybrané problémy z oblasti poesie a prozódie (např. specifika české a francouzské poesie, obecné zákonitosti verše, metra či rýmu apod.), dále pohlédla (s ohledem na zaměření práce) na dějiny překladu francouzské literatury od národního obrození po současnost nebo na problematiku překladu obecně (zejména problematika překladatelských metod, norem a konvencí). V části praktické se autorka pokusila aplikovat vybrané aspekty na konkrétní texty (rozbor vybraného segmentu z básně Charlese Baudelaira *Albatros* v překladech J.M. Tomeše a H. Jelínka), tedy jednu předlohu a dva překlady (jednoho segmentu) z různých období tak, aby bylo možno vydedukovat a nastínit jisté tendence a zákonitosti v překladu. Zde záměrně zvolila texty z různých období, jelikož se autorka rozhodla zaměřit nikoliv pouze na text a idiolekt autora, ale též na externí vlivy, tj. dobové poměry a normy..

Na úvod je nutné konstatovat, že autorka bezesporu předložila práci kvalitní, která jednoznačně splnila svůj účel, neboť je koherentní, cyklická a hlavně je skutečně přístupná i čtenářům z řad laické veřejnosti. A je o to pozitivnější, že autorka není rodilou mluvčí českého jazyka a, jak vyplynulo z přípravné fáze a konzultací, s češtinou ve vědeckém textu měla objektivně vzato dost velké problémy. Ovšem i zde dokázala, že píle a kvalitní redakční práce mohou i tyto defekty eliminovat, byť pochopitelně drobná vyšínutí z vazby, inkoherece či nečesky znějící konstrukce zde nalézt lze, nicméně to nepřesahuje obvyklý rámeček.

Výše uvedené se projevuje v pozitivním slova smyslu v nesmírně kvalitním úvodu, který je jinak „bolavým“ místem i zkušenějších studentů nebo badatelů. Je zde totiž jasně vyprofilovaný problém, čitelná metoda, struktura i dílčí a obecné cíle. Zdařilým shledávám zejména podkapitolu Specifika francouzského verše, kde autorka v rámci výkladu vydefinovala základní pojmy a navíc provedla velmi zajímavý exkurz do dějinných

souvislostí problematiky, je zde navíc jasně patrná struktura i metoda a zejména pak pojednání obsahuje skutečně relevantní informace, jež skutečně mohou posloužit čtenáři neznalému problematiky či jazyka (str. 18-20). Obdobné platí i o zpracování problematiky o rýmových konvencích a jazyce (str. 21-22). Výkladní skříní celé teoretické části (a možná i celé práce) je podkapitola 1.5. Metody překladu (str. 30-37). Autorka zde umně poskládala různé zdroje tak, že text je skutečně zaměřen na zkoumanou problematiku a navíc působí plynule a je čtivý. Rovněž je neoddiskutovatelné, že autorka zná principy strukturace vědecké textu, ovládá zkoumané jazyky a zejména dokáže pracovat se zdroji (byť jsou zde jisté rezervy, to je však problém spíše technický, ut infra). To dokázala zejména v posledních podkapitolách teoretické části a zejména pak v části praktické. Empirická část je totiž bezvýhradně systematická, cyklická (navazuje a končí u teoretických vývodů) a v neposlední řadě je i vyvážená (více než teoretická část). Navíc zde autorka takzvaně neklouže po povrchu, ale plní zadání a zejména bezvýhradně ctí vytčenou strukturu. Z hlediska obsahového je nutné vyzdvihnout fakt, že se autorka nezaměřuje pouze na text samotný (výchozí a cílový) nebo překladatele samotného, ale zaměřuje se na širší kontext, zejména na tzv. externí vlivy (dobová norma a konvence, dobové poměry apod.). To však neznamená, že by zanikl filologický a literárněvědný rozbor zkoumaného textu nebo popis překladatelských metod autorů. Volba zkoumaných vzorku je rovněž pečlivě osvětlena a dává smysl (přestože byla autorka nucena zredukovat zkoumaný vzorek, vybrala si jako pro rozbor překlad Jelínka jakožto představitele předválečného překladu na straně jedné, na straně druhé pak Tomeše, který začal svou literární tvorbu ve stejném období, ale velká část jeho tvorby spadá do období 2. poloviny XX. století a zasahuje do období porevoluční volnosti.

V rovině konkrétní pozitivně **vnímám zejména využití zajímavých zdrojů** (z oblasti literárněvědní, translátologické /viz bibliografie/ apod.) nebo slušnou práci se zaběhlou i vysoce **odbornou terminologií a problémy obecně** (např. „genderové členění rýmu“ /str. 8/, „lámaný rým“ /9/, „žongléřský rým“ /10/, „funkční ekvivalence“ /31/, „norma v překladu“, „adice“, „omise“ /např. str. 47/ apod.). Nutno ocenit i poměrně zajímavé exkurzy do jiných jazyků a kultur (např. str. 11, 13, 22, 38 aj.) nebo využití známých nebo méně rozšířených kategorizací (např. kategorizace francouzských rýmů na str. 10 aj.)

Uvedené přednosti však více či méně kompenzují prohřešky v textu se objevující. Ty sahají od těch řekněme „v normě“ (technických), přes středně závažné až po ty poměrně závažné. Do prvně jmenované skupiny bych zařadil **nakládání s citacemi**. Ty vyplývají **z nejednotnosti metody** (např. M. Hrala, 2002 /str. 24/ vs. Belisová, 2002 /str. 24/ vs.

Belisová, Š., 2002 /str. 27/, případně Popovič, in Vilikovský /str. 37/ apod.), jindy **z nepozornosti či nezkušenosti autorky**, například Šabršula je citován v textu jako „Šabršula, 1918“, ale v bibliografii je uveden rok vydání 1970 (např. str. 4,5, 55 atd.). Jiným případem ze stejné kategorie je nadbytečné uvádění citací, příkladem je pasáž z úvodu k podkapitole Dějiny překladu francouzské poezie, kde autorka uvádí, že „V této kapitole budou zkoumány období od obrození až po poválečné“ a přidává poměrně alogicky citaci M. Hrala, 2002 (str. 24), nebo naopak jejich absenci (např. „podle Gramonta“ /15/, „podle Šabršuly ...“ /19/, „podle Levého ...“ /22/, případně naprostá absence zdrojů v pojednání o funkci rýmu /str. 10/). Z této nesystematičnosti následně plynou různě významné nesrovnalosti, kde není jasné, zda jde o mylnou interpretaci zdroje či chybu ve zdroji. Příkladem mohou být pasáže z textu typu „kvůli omezenému přístupu ke vzdělání převládala kolektivní 'konzumace' literatury formou loutkového diváka, divadelního herce či účastníka předčítání“ (str. 24), „dle oficiálních pravidel je zakázáno rýmování dvěma slovy stejné kategorie... a rýmování jednoduchého slova se slovem složeným“ (str. 7), „pomocí libozvuku a pravidelného rytmu dokáže autor čtenáře ukolébat a navést příjemné pocity zklidnění“ (str. 10), „cézura na konci verše není jediné odmlčení, uvnitř verše se také vyskytují vedlejší přízvuky a vedlejší odmlčení“ (str. 12). S tím pak souvisí i **využívání reedic**, kde by problematiky neznalý čtenář mohl dle udaného data vydání soudit, že jde o zdroj z dané doby, ale tak tomu není. Například jisté rozpaky u čtenáře mohou vyvolat některé citované Levého soudy, přestože jde skutečně o nadčasové dílo i myšlenky, kde by rok vydání reedice (1998) mohl evokovat vysoce aktuální informace, Levý však popisuje 50 a 60. léta minulého století (pro ukázkou „v poslední době prošla lingvistika vývojovou fází. Byly vypracovány programy pro překládací stroje... /str. 30/) nebo **volba zdrojů obecně** (například u pojednání o antické prozódii a metrice bych asi volil relevantnější zdroje (např. J. Krále, Slovník antické kultury nebo Encyklopedii antiky). Úplnou záhadou je pro čtenáře neskutečně „čarování“ se zdroji v textu, kde se i čtenář znalý problematiky musí zcela ztratit. Např. na str. 17 uvádí u definice synestezie, kde uvádí pět zdrojů, které vůbec neodpovídají bibliografii.

Textu škodí mnohdy vágní (ne-li alogické) myšlenky, které by snad mohly zavdat příčinu k tomu, že by si čtenář mohl myslet, že snad **autorka nadměrně teoretizuje** či **floskulemi „zamlžuje“ informaci** (např. „nesourodé metrum, v němž se opakují stopy odlišné délky, je vnímán vcelku náročně“ /str. 12/, „během vývoje básnictví se upevnil systém spojovat několik slok v jednu báseň nebo je nechat samostatně“ /str. 13/, „orální stránka se oproti tomu dělí ještě na další subsystemy“ /str. 22/, „většinou to závisí na dýchání

recitujícího“ /ibidem/, „podle humanismu věrnost znamená přesné přetlumočení obsahu“ /str. 34/, „dostával český čtenář informace o všem důležitém ze světa básnické tvorby“ /str. 26/, „období normalizace bylo poznamenáno pomalým zlomem v překládání francouzské literatury“ /str. 28/ apod.), nebo že **pracovala s nevhodnými zdroji, neuvedla je v kontext nebo je prostě nevhodně interpretovala** (např. „zakladateli volného verše /“SIC/ byli A.Bertrand „Gaspard de la nuit“, CH.Baudelaire „Petits poemes en prose“../str.6/, „druhým je rondel, který je příznačný pro K. Orleánského“ /str. 13/, „za jednu z hlavních vlastností verše se považuje lexikální.“ /str. 15/, „a hlavně umožnil českému čtenáři poznat mravní a nosný žánr –novelu“ /str.25/, „překladatel používající tuto metodu je eticky odpovědný, protože před ním stojí úkol správně převést význam původního textu“ /str. 32/ apod.), případně že se snad dokonce **nezná problematiku** (např. „dyslektická konsonance, spočívající v anagramu souhlásek slabičného svahu, zní celkem příjemně“ /str. 8/, „v typickém alexandrinu je zaznamenán dvojdílný pohyb intonace“ /str. 22/, „na knižním překladu francouzské literatury se významně podílel Jungmann...“/24/, „v tomto období měla úspěch také odvážná literatura“ /str. 26/, „mezi monoautorskými antologiemi převládal názor o překládání „prokletých“ básníků zapříčiněný Šaldovou studií a orientací českých avantgardistů /str. 28/“, „oproti tomu alexandrin jambického charakteru je založen na přízvuku, kvůli čemuž má rozdrobený charakter“ /str. 39/ apod.) Hraničním mezi výše uvedenými je **nejednotnost přepisu terminologie či vlastních jmen a názvů** (např. na str.13 „qatrain, le quintil, sextina, octave, tercet“, na str.26 pak básníků francouzského Parnesu, obdobně pak Atela od F.R. de Chateaubrianda /str. 24/, byly přeloženy Písně o Rolandovi /26/, „Baudelerův život“ /str.42/ apod.)

Za středně závažné problémy považuji některé **nepřesnosti v soudech**. Někdy jsou dané **nadměrnou paušalizací či trivializací problému** (například „translatologie je tak zaměřená na metodologii a terminologii, že pro odborníky přestává být srozumitelná“ /str.1/“, „ve všech jazycích jsou přízvuky exspiratorní, v nichž závisí na síle výdechu, a muzikální, pro něž je důležitá výška tónu. V dnešní francouzštině se vyskytuje ‘muzikální’, intonační přízvuk“ /str.21/, „tato metoda čili emfáze je někdy nazývaná jako „word for word“ /str. 31/, „svůj názor může projevit tím, že více upozorní na nějaké aspekty předlohy. V případě, kdy tyto podmínky naruší, vzniká jinotaj“ /str. 33/ a další). Do stejné kategorie bych zařadil i značné **„přeryvy“ v textu či v myšlení autorky**, to znamená, že sice někdy dokáže na velmi zhuštěném prostoru zmapovat vícero problémů, ale tato konciznost má pak za následek to, že se čtenář musí zákonitě v problematice takřkajíc ztratit. Například na str. 4 hovoří autorka o

poezii, veršovaném díle, poetice, ohlasové poezii a versologii, na straně 5 následně uvádí „ve starší době byly osmislabičné, desetislabičné a dvanáctislabičné verše. Ostatní vznikly později. Název alexandrin, tj....“ (str.5) nebo na str. 11- 12 kde nalezneme značně „prudké“ přechody od rytmiky k metru, následně o hranici verše až po skok k využití trocheje ve francouzštině a latinskému hexametru, obdobně tak je neskutečný „posun“ od rýmových slovníků přes básnické licence až po De Saussurovi dichotomii označující vs. označovaný, to vše ve třech kratších odstavcích (str. 14). Obdobně pak textu škodí i **nepodložené a paušalizující, případně nejasné formulace**, které však oproti těm výše uvedeným (ut supra), do jisté míry text ochuzují nebo dokonce mohou čtenáře zmást. Příkladem může být informace na str. 14, kde stojí, „aliterace...je stylistická figura, která esteticky přitahuje pozornost střídáním slabik prvních slov verše“ vs. „aliterace /se vyznačuje/ opakováním hlásek na začátku následujících slov“ (16),

V textu se však vyskytují i závažné lapsy, které lze omluvit snad jen roztržitostí autorky nebo tím, že jde o pasáže nešťastně vytržené z kontextu. Bohužel v konečném důsledku to může velmi závažně negovat všechna pozitiva této práce. Jedná se totiž o věčné přehmaty různé povahy. V některých případech jde o naprosté nepochopení jevu nebo kontextu, například u definice eufonie, kde, bez ohledu na neopodstatněnost její přiřazení k dalším popisovaným jevům, neboť jde o zcela odlišnou entitu než všechny ostatní, stojí „/eufonie je prostředek/ zakládající se na opakování uspořádaných zvukově podobných hlásek“ (str. 14), což je následně vystupňováním tvrzením, že „eufonie je založená na metru a vytváří významové spojky mezi zvukově blízkými, ale sémanticky vzdálenými slovy“ (15). Jindy jde o věc evidentně vytrženou z kontextu, bohužel tak nešťastně, že dané tvrzení vyzní nesprávně, například „redundance je představena dublujícími se prvky, může to být gramatická shoda v některých jazycích“ (str. 15) nebo „neexistovaly pevné hranice překladu mezi jeho adaptací a primárním zpracováním cizího díla“ (str. 24). Do této kategorie bych zařadil i neopodstatněné zjednodušení zkoumané problematiky. Příkladem je tvrzení, že „zvláštním případem metonymie je synekdocha, jež spočívá v popisu jeho částmi či naopak“ (16), obdobně jako tvrzení, že „v bajkách je možné se setkat s jinotajem či alegorií spočívající na zobrazení skutečných událostí či lidí ve zvířecí podobě. Kromě přímého významu má ještě význam přenesený“ (17)

Nejvíce mi pak vadí informace vyloženě zavádějící. Například na str. 16 autorka hovoří o čtyřech druzích figur, které však jaksi opomněla vyjmenovat, následné pojednání pak v podstatě nedává valného smyslu. Obdobně autorka uvádí na téže straně, že „rolišujeme dva

typy trop /SIC/, a to metaforu a metonymii“, což jednak není pravda a je to minimálně krajně zjednodušující, ale navíc autorka navazuje tvrzením, že „mají odlišnou povahu a jsou používány v různých literárních druzích, metafora v lyrice, metonymie v epice a próze“, což je již zcela pomýlené. Obdobné lze konstatovat o tom, když tvrdí, že ironie rovná se „výsměch“ (str. 17) nebo že „jízlivější formou ironie je sarkasmus“, což je krajně nepřesné, zavádějící a zejména mylné. Rovněž mi vadí poměrně divoká kategorizace figur a tropů na str. 16-17, což je zvláště zarážející s ohledem na fakt, že autorka pracovala s relevantní literaturou a navíc evidentně problematice rozumí, což dokázala v empirické části. Dále bych sem zařadil někdy naprosto absurdní tvrzení typu překlad je nejlepší způsob, jak se dostat do hloubky autorova díla a kulturně se obohatit“ (str. 38) nebo to, že alegorii a přirovnání řadí pod sémantickou metaforu s odkazem na Eichl (2005), kde tento údaj není ani by být neměl.

Je více toho, co bych k práci měl. Asi bych diverzifikoval lépe například úvodní podkapitolu, která působí takto velmi nepřehledně, možná bych jinak poměrně slušnou podkapitolu o dějinách překladu z francouzštiny více přiblížil k pojednání o překladu. V rovině konkrétní bych asi (do)vysvětlil výrazy důležité pro kontext (např. „ženský rým“ /str. 18 aj./, formát octave /13/ apod.), asi bych ani nemínil českou kategorizaci s tou francouzskou, což by (např. na str. 10) působilo přehledněji nebo pojednání o metru bych více přiblížil těžišti práce. Výsledkem je pak to, že autorka má sice skutečně velký záběr, ale nejde do detailů a někdy opomene vysvětlit poměrně důležité termíny (např. izometrické vs. heterometrické myty /str. 13/ či mužský a ženský rým /ibid./). Nicméně nic to nemění na tom, že se jedná o práci velmi slušnou.

I z toho důvodu navrhuji známku výborně. Nicméně při potenciálním rozhodování o konečném hodnocení, upozorňuji, že jde o práci hraniční mezi výborně a chvalitebně.

V Praze dne 30.7. 2013

PhDr. Radek Eichl, Ph.D.